

ВСТАНОВЛЕННЯ ОСІБ ПОХОВАНИХ НА ГЛУХІВСЬКОМУ ЄВРЕЙСЬКОМУ КЛАДОВИЩІ – ЖЕРТВ ПОГРОМУ 1918 РОКУ

Ворона Поліна

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
магістрантка

Науковий керівник: Гриценко Андрій Петрович

доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри історії, правознавства
та методики навчання ГНПУ ім. О. Довженка

Надгробки та поховання Глухівського єврейського цвинтаря – це гарне історичне джерело не лише про заснування та розвиток Глухова або єврейської громади міста, але й додаткові дані в контексті конкретних персоналій, про ряд важливих подій різних історичних проміжків у регіоні, зокрема, єврейських погромів у Глухові під час революційних подій.

Місто та й увесь Глухівський повіт пережили менш, ніж за два роки, два єврейських погромів. Перший стався протягом двох днів 22 та 23 лютого 1918 р. внаслідок агресії російських більшовиків, які на початку 1918 року зайняли не лише Глухівщину, але й більшу частину Української Народної Республіки, незалежність якої була проголошена Четвертим універсалом Центральної Ради наприкінці січня 1918 року. Втім, це не зупинило червоний терор більшовиків. Вдруге подібні зlodіяння відбувалися в Глухові протягом декількох тижнів листопада 1919 р. унаслідок так званого білого терору, коли регіон було захоплено білогвардійським військами А. Денікіна в надії повернути колишню Російську імперію. Під час цих двох погромів загинуло близько 120 євреїв – жителів міста, більшість яких, унаслідок злочинних дій більшовиків [7].

Метою даного дослідження стало визначення конкретних імен загиблих – жертв погромів. Це питання активно досліджували В. Назарова [7; 8; 9], М. Часницький [11; 12], А. Гриценко [3; 4; 5; 6]. Серед загиблих були громадські діячі, служителі культу, торговці, промисловці, ремісники, службовці, вчителі, гімназисти і студенти. Їх прізвища позначені на відкритому в червні 2019 р. символічному пам'ятнику жертвам цих погромів на єврейському кладовищі при вході до цвинтаря (північний схід). Як нами було встановлено більшість поховань та братських могил розташовані у протилежній частині – на південному заході кладовища.

Довгий час кількість відомих осіб - жертв цих погромів, похованих на єврейському кладовищі міста Глухова була незначною. Зокрема, солдата Гірші Вельковича Лучинського, службовця Моїсея Міхелевича Фішкіна, студента університету Рувима Ельєва Янкелевича і синів власника млина в Глухові братів Пружанських. Дослідниця В. Назарова під час проведення власного дисертаційного дослідження та аналізу отриманих даних виявила ще декілька надгробків, встановлених на могилах жертв єврейських погромів: Моїсея Ельєвича Милославського (солдат, 28 років), Лейзера Лейвикевича Письменого (гімназист, 17 років), Рифки Іонівна Турок (55 років) та її синів Ейна Довидовича і Єгешуа Довидовича Турків (солдати 22 і 25 років), Моїсея Берковича Дорошова (пекар, 62 років) та його сина Лейби Моїсейовича Дорошова (солдат, 25 років) [8].

В ході виконання спільного українсько–ізраїльського науково-дослідного проєкту «Збереження культурної спадщини єврейського кладовища в Глухові Сумської області як єдиного єврейського некрополя на сході України засобами цифрової гуманітаристики» (науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент Андрій Гриценко), затвердженого відповідними нормативними актами міністерства освіти і науки України восени 2023 року та навесні 2024 року нами проводилося безпосереднє вивчення історії цього старовинного некрополя та пошук невідомих до цього часу надгробків, зокрема жертв погрому 1918 року. Серед інших, удалося відшукати та ідентифікувати надгробки двох братів Фішкіних. Зокрема, про поховання Мойсея було відомо, але воно не було знайдено попередніми дослідниками. Друге поховання стало нововиявленим та, обидва, розшифрованими завдяки співпраці в рамках міжнародного проєкту з фахівцями Інституту єврейських досліджень імені Шехтера (м. Єрусалим, Ізраїль) [1; 2; 3; 10].

Так, нами було досліджено, що Фішкін Мойсей Михелевич був службовцем та загинув 18-річному віці.

Його на 2 роки старший брат - Фішкін Цві-Герш Михелев також був службовцем. Прикро, що обидва ці надгробки розбиті та валяються на одній ділянці землі.

Крім того, нами з існуючих джерел були проаналізовані особи трьох студентів Глухівського учительського інституту, що загинули в лютому 1918 року від рук російських більшовиків: Вульфів Рувим Палтиєлієв (24 роки), Слонім Шльома Янкель (23 роки) та Рабинович Мордух Нохімов (20 років). Далі проводиться дослідження їх життєписів [8].

ЛІТЕРАТУРА

1. Голуб А.А. Глухівські євреї, проблеми укорінення, особливості поховальних плит. *Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської*

та історичної освітньої галузі в умовах реформування: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Глухів, 28 листопада 2023 р. / Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023. Вип. 2. С. 88–91.

2. Голуб А.А. Глухівське єврейське кладовище: заснування та національна специфіка відвідування. XIII «Глухівські наукові читання – 2023. Актуальні питання суспільних і гуманітарних наук»: матеріали Міжнародної інтернет-конференції, м. Глухів, 6–8 грудня 2023 р. / Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023. С. 31–32.

3. Гриценко А.П., Гриценко В.А. Дослідження Глухівського єврейського кладовища в рамках спільного українсько-ізраїльського науково-дослідного проекту восени 2023 року. *Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування*: збірник наукових праць. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2023. Вип. 2. С. 57 – 61. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2205> (дата звернення: 07.03.2024).

4. Гриценко А. П., Колієнко А. А. Особливості викладання історії та релігійного виховання в Глухівському учительському інституті (1874–1917 рр.). *Культурологічний альманах*. 2023. Вип. 3. С. 119-125. URL : <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.3.16> (дата звернення: 22.12.2023).

5. Гриценко А., Назарова В. Поховання 1922-1991 рр. Глухівського єврейського цвинтаря в контексті історії єврейської громади міста. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: історичні науки*. 2022. № 35. С. 104–112. URL: <https://drive.google.com/file/d/1ncD2xOk8hRKO-1RfDTCicfD53IG5Fdk3/view> (дата звернення: 07.03.2024).

6. Гриценко А. П., Ткаченко Н. М., Голуб А. А. Історія Глухівського єврейського цвинтаря: традиції поховань та особливості надгробків. «Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»)»: журнал. 2023. № 11 (17) С. 1091 – 1101. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/7383> (дата звернення: 07.03.2024).

7. Назарова В.В. Єврейські погроми в Глухові у 1918–1919 роках. *Сіверянський літопис*. 2019. Вип. 1. С. 178–184.

8. Назарова В.В. Надгробки XIX – початку XX ст. єврейського кладовища міста Глухова як об'єкти культурної спадщини: дис. канд. іст. наук: 26.00.05. Київ, 2019. 222 с.

9. Назарова В. Збереження єврейського цвинтаря у м. Глухові шляхом його популяризації та знайомства широких мас з культурою та традиціями єврейського народу за допомогою використання технологій цифрових гуманітарних наук. *Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування*: збірник наукових праць. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2023. Вип. 2. С. 61 –65.

10. Ткаченко Н. М. Збереження історико-культурної спадщини в умовах війни як актуальна проблема сучасності. *Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування*: збірник наукових праць. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2023. Вип. 2. С. 67 –69.

11. Часницький М. М. Глухов. Евреи. Память жива. Страницы истории еврейской общины Глуховщины. Киев: Атопол, 2009. 317 с.

12. Часницький М. М. Евреи. Глухов и Сумщина. Страницы истории евреев Глуховщины и Сумщины. Киев: Золоті ворота, 2011. 380 с.